

DALIA STAPONKUTĖ: “LIETUVIAIS MES NE GIMSTAME, O TAMPAME”

Santaka, arba Nėris ir Nemunas. 2014.
Nomedos Repšytės nuotrauka.

Dalia, pati jau daug metų gyvenate tarp dviejų tėvynių, Kipro ir Lietuvos, Kipre užaugo jūsų dukros. Dvi tėvynės - tai pranašumas ar labiau problema?

Ir viena, ir kita (kartais pasvajoju, kad visas pasaulis būtų viena šalis be vyriausybės). Pirmiausia - tai ne tik drąsus pareiškimas, bet ir pasididžiavimas: turiu dvi tėvynes. O dar geriau tris, keturias! Kodėl ne? Tačiau dvi tėvynės - tai dviguba atsakomybė, kuri kartais veda susidvejinimo ir abejonės link. Skaičius „du“ išmoko abejoti, sverti, gretinti, žiūrėti kritiškai, tačiau niekad neleidžia perbėgti vienon ar kiton pusėn visam. Veikiau jis išmoko ieškoti kompromisų, derėtis, būti diplomatiškam, pamynus savo ego.

Savo knygoje ir rašau apie tokius žmones - „diogenus“ (gr. dyo - du; genos - giminė, kilmė), dvigubos tapatybės žmones. Senovės graikai išmintingai patikėdavo diplomatinės užduoties ne „grynakraujams“, o „mišrūnams“, skirdavo juos pasienio teritorijų gynėjais ir diplomatais. Tai nebuvo bet kas, o žmonės, kilę iš mišrių santuokų ir gebantys pažinti, suprasti ir, jei reikia, sutaikyti dvi skirtingas šalis. Dvi tėvynės - viskas dviguba, tačiau - ne „dvigubas žaidimas“, o nuolatinė žmogiška abejonė ir menas gyventi su ja.

Kokia Jūsų knygos pagrindinė tema? Ir kas ta „trečioji“ tėvynė?

Žmonės, vaikai, gyvenantys tarp kalbų, kultūrų, šalių ir tai, kuo jie ilgainiui tampa. Labai šiuolaikinė tema, nes tokių žmonių pasaulyje šiandien - dauguma, tačiau kiekvienas labai individualiai tai išgyvena. Dar pridėčiau tokią tarp mano eilučių kirbančią problemą kaip nepritapimas. Arba: kas nutinka, siekiant pritapti kitoje šalyje, o vėliau ir - grįžus į savo šalį. Nepritapimas neretai veja į platų pasaulį, arba iš jo sugrąžina atgal - į jau pasikeitusius namus. Ir viena, ir kita yra nauja pradžia, arba kažkoks trečias variantas, tarsi dar viena šalis.

„Iš dviejų renkuosi trečią“ - labai asmeniška knyga. Joje - tikri herojai su tikrais vardais. Viskas joje - tikra, o tikriausia yra mano - kaip lietuvis, kaip profesijos žmogaus, kaip mamos - bandymas išgyventi toje tarpinėje erdvėje, apie kurią minėjau, ir kuri moko mane, kaip vaiką, susikurti save vis iš naujo. Svarbiausia, ne tai, kas esi, o kuo tapsi. Jei nepritampi, vadinasi, dar kažkuo tebetampi. Nuolatos „tampantis“ žmogus? Kas tai? Savanoriškas pasirinkimas ar bėgimas, neatsilikant nuo vis greitejančio pasaulio? Tai mano knygos herojės klausimai. Iš vienos pusės, jie susiję su šių laikų „greičio politika“, reikalaujančia greito pritapimo, greito darbo, greitų kūrybos rezultatų - greičio. Iš kitos - su nuostaba, kiek daug gyvenimo laiko reikia žmogui sulaukti pripažinimo. Štai tokia nedrąši išvada peršasi apie mano knygos temas.

Ar šis jausmas yra universalus, ar labiau asmeninis?

Tose mano diogeniškosiose nuotaikose ir išgyvenimuose yra daug egzistencinių niuansų ir to, kas universalu, kas žmogiška. Bet, jei atvirai, man rūpi tik tai, kas tas nuotaikas sukelia. Mano asmeninė patirtis? Jei daug kas mano knygoje susipina ir sutampa su bendražmogiškomis temomis, tai tik įrodo, kad esu žmogus, kuris tiki, kad nieko tikresnio už asmenines patirtis žmonijoje nebūna. Labai svarbu mokėti jas papasakoti taip, kad jos būtų artimos daugeliui.

Svarbiausia - surasti tikslius žodžius.

Tarp dviejų tėvynių - ir Jūsų dukros Nefelė ir Elektra. Kaip manote, ar jos susiduria su panašiais iššūkiais kaip ir Jūs?

Negaliu kalbėti už jas, jos turi savo balsą, tačiau, jei yra galimybė, sakau, kad neįmanoma gretinti kartų: „o anais, mūsų, laikais“. Skirtumų atsiras tiek, kiek ir panašumų, tačiau tiesa tai, kad mano dukros atėjo į kitokį pasaulį nei aš. Taip - dabar kitoks laikas, tiksliau - kitoks jo jautimas. Šiame pasaulyje jau nėra „geležinių uždangų“, „normalių“ ir „nenormalių“ pilietybių, tačiau, abejoju, ar jis tapo laisvesnis nuo politinių įtampų, ar jame šiandien daugiau galimybės rinktis. Tai svarbūs klausimai, kuriuos irgi bandau kelti (ir svarstyti) savo knygoje.

Naudojantis technologijomis kone kiekviena šalis atrodo ranka pasiekiamą. Regis, visur gyvena tokie pat žmonės kaip ir mes. Juokiamės iš to paties (gal tik verkiame dėl skirtingų dalykų). Globalizacija siūlo gerokai didesnius iššūkius, nes ne viskas yra taip, kaip atrodo per atstumą, kurį šiandien nesunku įveikti. Viena - svečiuotis užsienyje, kita - ten gyventi. Atverti duris neretai galima tik per savo asmeninį, ilgalaikį buvimą tam tikroje vietoje, mieste, šalyje, darbovietėje.

Mano dukros kilo iš mišrios santuokos - lietuvės ir graiko, tačiau savo studijų vieta kol kas nesirinko nei Lietuvos, nei Kipro. Jas patraukė kosmopolitiniai didmiesčiai - Londonas, Edinburgas. Gal dėl to, kad ten jų niekas neklausinėja apie kilmę ar kalbos akcentą, o gal dėl to, kad galimybių ten šiuo metu pasirodė esą daugiau. Labai norėčiau, kad jos padirbėtų Lietuvoje, tačiau mano noro nepakanka. Reikia ir visos „infrastruktūros“: gero kalbos ir kultūros pažinimo, asmeninių ryšių, žmonių palaikymo ir pripažinimo, laimingo aplinkybių sutapimo, be kurio apskritai nieko nebūna. Reikia to, ko ir visais laikais reikėjo...

Tačiau šiandien mes galime kurti apie save mitą kur kas lengviau nei praeityje: išvykau, pamačiau, nugalėjau, įdėjau įfeisbuką. „Šakės, kaip faina“, - sako kiti. Nuostabu turėti tokią galimybę, tačiau, deja, reikia ne mito, o tikrų galimybių ir pripažinimo. Štai ką sako mano dukros. Jų manymu, gyventi pasaulyje - tai priimti pasaulinio masto iššūkius. Sykiu mokytis planetinio mąstymo ir atsakomybės (pavyzdžiui, už ekologiją; Nefelė ir Elektra sako, jog tai - viena opiausių pasaulinių temų - dėl to vyksta karai).

Dukros puikiai šneka lietuviškai, net taisyklingiau nei jų bendraamžiai Lietuvoje. Ar sunku buvo išmokyti savo kalbos? Kaip tai darėte, nes Kipre

tuo metu, kai išvykote ten gyventi 1989-aisiais, nebuvo jokios lietuvių bendruomenės?

Mamos kalba vaikui nėra sunkus darbas, jei mama pati tai supranta ir nesivaržo kalbėti savo kalba užsienyje. Tiesiog pradėjus nebereikia sustoti (kaip ir pradėjus rašyti knygą, jei nori ją užbaigti). Ar išmintinga nekalbėti su vaikais kita kalba vien dėl to, kad taip paprasčiau? Tai – nelengvas klausimas ir pareiga, juk visi mes, persikėlę į užsienio šalį, norime, kad mūsų vaikai taptų natūralia aplinkos dalimi, kad kuo geriau joje jaustųsi. Todėl kartais lengviname vaikų gyvenimą užsienyje, pašalindami iš jų kasdienybės papildomą kalbą (ir taip, beje, sulėtindami smegenų darbą). Tai, manyčiau, klaida.

Kita vertus, didžiausią įtaką kalbai, be abejojimo, daro ne prigimtis, o socialinė aplinka. Ne gamta, o kultūra. Lietuviais mes negimstame, o tampame, kaip ir graikais. Tačiau nebūtina būti „grynakrauju“ lietuviu, kad suprastumei, ką rašo K. Donelaitis, o tai suprasti – dovana. Keista, šneku kaip archyvarė – taip gali pasirodyti bet kuriam jaunam žmogui, tačiau, ką daryti... Jei klausime, kam reikalinga ta lietuvių kalba (arba bulgarų?), nurašysime ir savo žmogiškumą, tapsime kažkokios esperanto arba kodų kalbos nešėjai... Lietuviai į Kiprą atkeliavo prieš gerą dešimtmetį – aš ten gyvenu jau gerokai ilgiau, tačiau nepasakyčiau, kad bendruomenė padeda išsaugoti vaikų kalbą. Kalba – tai tarsi „pasidaryk pats“ užduotis: kalbėjimas, skaitymas, bandymas rašyti. Man asmeniškai padėjo nuolatinės kelionės su vaikais į Lietuvą, nepaisant politinės padėties, oro, valiutos, asmeninių svyravimų.

Nemažai tėvų, įsitvirtinę svetimoje šalyje, kaip tik nori, kad jų vaikai kuo labiau pritaipytų prie aplinkos. Ar tikrai yra prasmė vaikus, augančius kitoje šalyje, būtinai mokyti vienos iš tėvų kalbos, papročių? Gal iš tiesų reikia žiūrėti globaliau?

Negaliu mokyti kitų tėvų. Tai – jų pasirinkimas. Kaip ir negaliu kam nors patarti, kokį Dievą tikėti... Už kiekvieną pasirinkimą – sava kaina. Už nesirinkimą – irgi. Galiu tik pasidalyti savo apmąstymais, štai tai ir darau. Yra toks angliškas posakis: „Think global, act local“ (mąstyk globaliai, elkis kaip vietinis). Jis gana aptakus, tačiau šiai dienai tinka. Yra dar vienas posakis, kurį užrašiau savo knygoje: „Jei renkiesi gyventi kaip svetimas, žinok, kad ir žmonės aplink tave gyvens su svetimu.“

Ar klausėte kada dukrų nuomonės apie tai?

Motinos ir dukros santykis nėra paprastas. Tad ir nuomonės skiriasi pagal santykį – kai santykis geras, ir nuomonė gera, kai santykis pablogėja, pablogėja ir nuomonė. Tačiau nesu girdėjusi, kad jos būtų buvusios labai prislėgtos, klausydamos lietuviškų pasakų vakarais. Arba turėdamos galimybę pabūti Lietuvoje, kur jas mylėdavo ir visados laukdavo. Atvirksčiai – jos didžiuojasi, galėdamos kalbėti Lietuvoje laisvai ir be vertėjo, kaip lygios tarp lygių. Sykiu, kaip smagu išsiskirti tarp kipriečių, kalbant mobiliuoju telefonu niekam nežinoma kalba – tiesiog azartas!

Ar jos vertina tai, ką gavo? Kuo jos jaučiasi - kiprietėmis ar lietuvėmis?

Reiktų jų paklausti. Mano atsakymas visados bus: vertina. Savo indėlio nesumenkinu, kaip ir niekas šito nedarytų, būdamas mano korpėse. Kuo jos jaučiasi? Tuo, kur gimė – kiprietėmis, tačiau pabrėžia: „mūsų mama – lietuvė“. Neduok Dieve, koks draugas pakomentuoja: „Aha, dabar aišku, iš kur tu tokia nuplaukusi.“ Tokie pareiškimai geruoju nesibaigia – jos stoja vienodai už abi šalis. Be abejo, Kipras joms artimesnis. Iš pradžių dėl to krimtausi, tačiau dabar ir man abi tėvynės tapo vienodai svarbios. Abipusiai – aš ir mano dukros – pasimokėme vienos iš kitų, kaip gyventi pasaulyje.

Kalbino Nijolė Koskienė

Publikuojama maloniai leidus portalui www.ikimokyklinis.lt, 2014-11-06.

ikimokyklinis.lt
PAŽINKIME VAIKYSTĘ